

What shall I love unless it be the enigma?
“Šta drugo da volim nego zagonetku?”

GIORGIO DE CHIRICO

1.

Završio sam književnost i pijem da je zaboravim. Ali pijem samo vikendom. Od ponedjeljka do petka radim u izdavačkoj kući, gdje mi je jedna od dužnosti čitati tekstove koji nam stižu poštom, ulijeću kroz prozor, padaju s plafona, niču iz poda ili ih na moj sto baca Marcito, vlasnik izdavačke kuće, uz riječi “Vidi valja li ovo šta”. Neobjavljeni pisci navalili su otkad je u našem izdanju izašla knjižica *Astrologija i ljubav: Kosmički vodič za zaljubljene* koja se toliko dobro prodavala da je Marcitu zaradila dva nova motora za njegovu kolekciju. Odjednom se čulo za nas i tekstovi ne prestaju stizati. Moj posao je pregledati ih i odlučiti o njihovoj sudbini. Ponedjeljkom sam uvijek mamuran i svi tekstovi iz mojih drhtavih šaka idu direktno u smeće. Ponedjeljkom su moje odbijenice najsurevije. Savjetujem autoru ne samo da više nikada ne pošalje nikome svoj tekst, već da nikada više ne napiše ni rečenicu, riječ, priznanicu. Da mi *Rat i mir* padne šaka u ponedjeljak, pisca bih poslao iza ćoška da vidi jesam li tamo. Cervantes? Odustani, hombre.

Flaubert? Proust? Nemojte me nasmijavati! Graham Greene? Nađi posao u nekoj apoteci. Ni Le Carré mi ne bi prošao. Jednom sam nekoj Corini preporučio da se malo više bavi kućom i domaćim poslovima i poštedi svijet od svoje očigledne demencije u kojoj je uobrazila da je pjesnikinja. Jednog dana ušla je u naše prostorije mašući knjigom koju sam odbio a drugi izdavač objavio i njome me pogodila u glavu. Kada me pitaju od čega mi je tanki ožiljak iznad lijevog oka, kažem im:

“Od poezije.”

Corina je već objavila nekoliko veoma uspješnih knjiga poezije i misli. Uvijek mi šalje pozivnice za promocije na kojima potpisuje knjige. Čuo sam da su joj nedavno objavili sabrana djela – poeziju i prozu – na četristo strana. Tvrd povez. Živim u strahu da ću tu ciglu jednom dobiti u glavu.

Direktna prijetnja je dolazila od Fulvija Edmara, autora *Astrologije i ljubavi*, kome nikada nisu plaćena autorska prava za njegovo djelo. Čovjek je platio objavljivanje prvog izdanja i smatrao je da treba dobiti honorar za svako sljedeće izdanje knjige koja je postala veliki hit. Marcito nije dijelio njegovo mišljenje. Ali ja sam bio taj koji je morao odgovarati na sve drskije prijetnje Fulvija Edmara. Godinama smo pismenim putem razmjenjivali uvrede. Nikada se nismo sreli. Već je do detalja opisao šta će uraditi kako bi mi testisi zamijenili krajnike kada do susreta dođe. Ja sam ga, opet, upozorio da u džepu uvijek nosim bokser.

Sve moje odbijenice, čak i najsurevije, moja pljuvanja ponedjeljkom, završavale su se ljubaznim post

scriptumom. Po Marcitovom nalogu. Ako je osoba raspoložena platiti izdavanje svoje knjige, naša kuća će s velikim zadovoljstvom ponovo procijeniti kvalitet djela, itd., itd. Marcita sam upoznao u školi. Bili smo bubuljičavi petnaestogodišnjaci. Znao je da najbolje u razredu pišem sastave i predložio mi da pišem seksi priče koje je on sakupio i priheftao u svesku na kojoj je ispisao naslov *Drkalica*, i iznajmljivao ju je svakome ko je htio nositi je kući, pod uslovom da je neumrljanu sutradan vrati. Po završetku škole godinama se nismo vidjeli, sve dok nisam čuo da je otvorio izdavačku kuću pa sam ga potražio. U to vrijeme već sam bio napisao roman i tražio sam izdavača. Ne, nije se radilo o erotskom romanu. Slatko smo se smijali dok smo se prisjećali vremena *Drkalice*, ali Marcito mi je rekao da, osim ako neću platiti izdavanje knjige, ne može nikako objaviti moj roman, špijunsku priču o izmišljenom brazilskom nuklearnom programu kojem su Amerikanci stali na put. Izdavačka kuća je bila na samom početku. U njoj je Marcito bio partner sa svojim stricem, proizvođačem poljoprivrednog gnojiva, čiji je jedini interes u izdavačkoj kući bio objavljivanje mjesečnog almanaha koji je dijelio svojim klijentima po unutrašnjosti države. Ali, Marcito je imao ponudu za mene. Planirao je izgraditi ozbiljnu izdavačku kuću. I za to mu je bila potrebna pomoć. Ako bih prihvatio raditi s njim, eventualno bi objavio moj roman. Nije mogao obećati veliku platu, ali... Sjetio sam se kako nije dijelio sa mnom novac koji je uzimao od iznajmljivanja *Drkalice*. Sigurno je opet htio izrabljivati me. Ali ideja da radim u izdavačkoj kući bila mi je

primamljiva. Uostalom, završio sam književnost, a radio sam u videoklubu. Bilo mi je trideset godina. Tek što sam se bio vjenčao sa Julinhom. João (Julinha nije pristala da ga nazovemo Le Carré) samo što se nije bio rodio. Prihvatio sam. Bilo je to prije dvanaest godina. Moj prvi zadatak na poslu bio je da iz neke enciklopedije prepisem tekst o kameleonima koji je trebao izaći u almanahu. To je bio trenutak providjenja: kameleon je životinja koja se prilagođava svakakvim uslovima i stapa se s pozadinom. Od tada upravo to radim. Čitam originale. Pišem pisma. Redigujem skoro čitav almanah koji pospješuje prodaju gnojiva. Kukumačem i pijem. I, malo pomalo, stapam se s pozadinom.

Izdavačka kuća je rasla. Otkrio sam da Marcito nije samo sinčić bogatog oca kretena kao što sam uvijek mislio. Volio je, što nikada nisam mogao spojiti s jednim kolekcionarem motocikala, Simenona. Poslije uspjeha *Astrologije i ljubavi*, počeli smo izdavati još knjiga, koje su najčešće finansirali autori. Neke se čak i prodaju, ako nam se posreći ili ako pisac ima mnogobrojnu rodbinu. S mijene pa na uštap preporučim objavljivanje nekog rukopisa koji mi dospije na sto. Pogotovo ako se to desi u petak, kada sam pun dobre volje prema čovječanstvu i njegovim književničkim namjerama, jer znam da će se taj dan završiti u kafani Kod Španca, gdje uvijek počinje moje sedmično kontuzovanje. Tri dana oduzete svijesti uz pomoć kašase i piva, tokom kojih se oslobađam samog sebe i *de mi puta vida*¹. Za stolom Kod Španca društvo mi najčešće pravi Joel Dubin koji dolazi kod

¹ špan. svog bijednog života (prim. prev.)

nas u firmu dva puta sedmično, srijedom i petkom, pregledati almanah ili probne primjerke eventualnih knjiga koje su u pripremi, i čije plave oči, kažu, uprkos niskom stasu, obaraju s nogu djevojčice na priprema- ma za prijemni gdje drži časove portugalskog. Kune se da nikada nije povalio nijednu učenicu, iako obećava lude ljubavne noći onima koje prođu prijemni. Malo toga znam o Dubinovom pravom seksualnom životu, osim što sam siguran da je bolji od mog. Dubin je gajio nježna osjećanja prema nevjerovatnim ženama. Desilo mu se da je jednom već bio odlučio raskinuti s nekom djevojkom, ali tada je pitala konobara imaju li gazira- ni sok bez mjehurića. Shvatio je da je ne može ostaviti samu na ovom svijetu i zamalo da se oženi njome. Pisao je poeziju. Lošu. Predstavljao se sa “Joel Dubin, prosječ- ni pjesnik”. Imao je pjesmu koju je uvijek deklamovao svim svojim djevojkama, nešto o hipotenuzi koja žudi za trouglom u koji bi se uklopila, i to je zvao “geometrijska kantata”. Odmah je odbacivao one koje bi shvatile pjesmu ili bi se iz pristojnosti nasmijale, jer nije htio ništa imati s intelektualkama. Draže su mu bile one koje bi zabezegnuto viknule: “Molim?!”

Dubin i ja smo vodili maratonske diskusije, kako na poslu tako i za kafanskim stolom, o književnosti i gra- matici, i imali smo potpuno suprotne stavove o upotre- bi zareza. Dubin je krut, kaže da postoje pravila za upo- trebu zareza koja se moraju poštovati. Ja sam liberalan: smatram da su zarezi kao šarene mrvice za ukrašavanje torte koje mudro treba rasuti po mjestima gdje lijepo izgledaju a ne mijenjaju ukus. Nerijetko se dešava da

pregledam tekst koji je Dubin već pregledao i izbrišem zarezke koje je dodao ili dodam svoje razbacane zarezke kao izazov pravilima, tamo gdje mislim da pristaju. U kafani su naši razgovori počinjali od zarezke, da bi se zatim proširili do položaja čovjeka u Univerzumu. Što smo bili pijaniji, razgovori su postajali sve zajedljiviji i uvredljiviji, dok Španac ne bi došao da nam kaže da malo spustimo loptu. Blatili smo sve pisce u gradu sa sve većom gorčinom. I dalje ne znam prati li me Dubin do dna mojih sedmičnih uranjanja u nesvijest. Uopće ne znam kako petkom stižem kući. Možda me on, koji nije toliko pio, donese do kuće. Nikada nisam pitao. U subotnje predvečerje ponovo bismo se nalazili za stolom u kafani Kod Španca i ponovo bismo počeli lokati i započinjali bismo isti luđački razgovor. Bio je to način da unesemo dramu u svoje bezizlazne mediokritetske živote, način obostranog kaznenog bičevanja banalnošću. Dubin je naše beskrajne rasprave zvao paunovim plesom za mrtve-žive. Jednom smo skoro sat vremena vikali jedan na drugog, oko ne sjećam se koje gramatičke nedoumice:

“Enkliza!”

“Prokliza!”

“Enkliza!”

“Prokliza!”

“Enkliza!”

“Prokliza!”

Dok nam Španac, iza šanka, nije dao znak da spustimo loptu.

Ne znam ni kako nedjeljom u zoru stižem kući. Nedjelje provodim u krevetu, onesviješten. Julinha i João idu na ručak kod njene sestre.

Kod kuće smo ostajali samo ja i pas – Black. Slatka Julinha s kojom sam se oženio jer je bila trudna nestala je u jednoj debeloj i bijesnoj ženi istog imena i više je niko nikada nije vidio. Nedjeljom je ostavljala hranu samo za psa. Ako sam želio jesti, morao sam pregovarati s Blackom. Ona više nije razgovarala sa mnom. João je imao dvanaest godina. Ni on više nije razgovarao sa mnom. Jedino je Black razgovarao sa mnom. Barem mi se činilo da njegov pogled govori: “Sve mi je jasno, sve mi je jasno.” Nedjeljom predvečer ponovo se idem naći s Dubinom Kod Španca. Koji nije Španac. Zove se Miguel i prvo ga je profesor Fortuna nazvao “Don Miguel”, a zatim je to preraslo u “Španac”. Ni profesor Fortuna nije profesor. Redovan je gost, ali nikad ne sjeda s nama za sto. Govorio je da se ne voli miješati, ne misleći tu samo na nas, nego uopće – na čovječanstvo. Objašnjavao je da Španca zove Španac zato što ga je podsjećao na Miguela Unamuna, kojeg je lično poznao. Koliko smo znali, Unamuno nikada nije bio u Porto Alegreu, a profesor nikada nije mrdnuo iz našeg grada. Ponekad smo mislili da nikada nije mrdnuo iz Špančeve kafane. A ni godišta se nisu podudarala, iako je profesor bio dosta stariji od mene i Dubina. “Folirant”, govorio je za Unamuna. Sumnjali smo da profesor nikada nije pročitao nijedno djelo pisaca o kojima je imao čvrst stav. Imao je običaj reći:

“Nietzsche je faca, sve ostalo je smeće.”

“A Heidegger, profesore?”

Protrljao bi lice šakama, što je bio nepogrešiv uvod u jednu od njegovih kategoričnih presuda.

“Prevarant.”

“Marx?”

“Tu je već sve rečeno.”

“Camus?”

“Peder.”

Profesor Fortuna je uvijek bio blago neobrijan i na sebi je imao mantil boje pokislog miša, koje god da je doba godine bilo. Nije ružan čovjek, ali bilo je strašno teško povjerovati u seksualne dogodovštine koje je prepričavao (“to sam naučio u Indiji”), koliko i vjerovati da je Grke čitao u originalu, što je također tvrdio. Stalno je govorio da će mi uskoro predati za objavljivanje rukopis knjige koju je pisao, odgovor na *Kritiku čistog uma* s radnim naslovom *Anti Kant*. Nismo znali skoro ništa o njegovom životu, ali bili smo sigurni da knjiga nije postojala i da nikada nije čitao Kanta. Ni Nietzschea. Dubin i ja smo ga često uključivali u naše razgovore, čak i kada je njegov sto bio daleko od našeg i morali smo vikati da bi nas čuo.

“Kakav je vaš stav o zarezu, profesore?”

A on bi na to:

“Ja sam protiv!”

Profesorova teza: zarez svako stavlja gdje hoće. Prava provjera za jednog pisca je tačka zarez, znak koji, po njemu, do danas niko ne zna kako se koristi. Osim, možda, Henryja Jamesa, kojeg on, naravno, također nikada nije čitao. Jedna od tema koja se često javljala u našim razgovorima bila je mogu li detektivski i špijunski romani

biti dobra književnost. Ja sam tvrdio da mogu, Dubin nije bio siguran, a profesor nije imao ni trunku sumnje: sve je to smeće. Na moje dokaze da nije tako reagovao je prezrivim zvucima. Graham Greene? Buuu! Rubem Fonseca? Bljak! Raymond Chandler? Fuj! Jednom sam ga pitao je li kupio neku knjigu Johna le Carréa.

“Zašto? Nije mi zafalilo toalet-papira kod kuće.”

Nisam ustao da ga bijem samo zato što nisam mogao. Bila je subota i već sam bio na pola puta do dna.

Zašto pričam sve ovo? Shvatite ovo kao molbu za milost ili molbu za kaznu. Kao pokušaj da poboljšam ono što dolazi, ili da pogoršam. Kao moju odbranu ili moju osudu. To sam bio ja kada je stigla prva bijela koverta. To smo bili mi. Bučni živi-mrtvi, ali nevini. Kunem se, nevini. Ili shvatite ovo jednostavno kao opis krajolika naspram kojeg sam nestajao, kao kameleon, kada je priča počela. Prvo poglavlje, prva scena, dvije tačke: sumporna močvara, jezero jadikovki, na koje se jednog dana spustila bijela koverta kao izgubljena ptica.

Sada je sve prošlost, ono što je bilo zapisano u zvijezdama desilo se, i nismo više nevini. Ili barem ne oni nevini. Ništa više ne može biti učinjeno, ništa se ne može promijeniti, ostala je samo priča da se ispriča i krivica da se svari. Prokunite nas, molim vas. Imajte milosti i prokunite nas.

Prva bijela koverta stigla je u izdavačku kuću jednog utorka, poštom. Još uvijek me je držao mamurluk od vikenda i zamalo je nisam bacio u smeće ne otvorivši je.

Ali rukopis kojim je adresa bila ispisana iz nekog razloga privukao mi je pažnju. Nešto molećivo u tim velikim slovima ispisanim drhtavom rukom, koja je mogla biti i dječija, učinilo je da otvorim kovertu. Unutra su bila četiri lista u providnoj fascikli vezanoj spiralom. Na prvom listu bio je samo naslov, *Arijadna*, ispisan hemijskom olovkom, s cvjetićem iznad slova "i". Sve do danas, jedina stvar koju zaista nikada nisam shvatio u ovoj priči bio je cvjetić umjesto tačke na "i". Da sam shvatio cvjetić, priča se ne bi desila i svi bismo bili živi i zdravi. Između prvog i drugog lista, savijena cedulja. Neko ko se potpisao s "Prijateljica" napisao je da autorica ovih strana ne zna da su one kopirane i poslane izdavaču. Bile su to prve strane jednog dnevnika, ili autobiografije, ili ispovijesti. Prijateljica je molila da tekst bude "brižljivo" pročitano. Ako nas objavljivanje knjige bude interesovalo poslat će ostatak kada bude napisano. Jedno "da" od izdavača pomoglo bi uvjeriti autoricu da završi ono što je počela na tim stranicama. Poruka se završavala riječima: "Molim vas recite da!"

Pročitao sam prve redove rukopisa.

"Moj otac je u Evropi upoznao slikara koji je bio opsjednut Arijadnom. Svoje ime dugujem opsesiji nekoga koga nikada nisam vidjela. Ponekad mislim da je čitav moj život bio upravljan tuđim opsesijama. Barem će opsesija koja će me ubiti biti samo moja, jer ništa nije tako samozadovoljavajuće i samotno kao samoubistvo. Ali ne još, ne još."

"Opsesija" je bila pogrešno napisana, ali to nije učinilo da tekst bacim u korpu kao što sam činio s

Corininim originalima u kojima je pisala spojeno “nedam”. Nastavio sam s čitanjem. Arijadna je imala dvadeset i pet godina. Neće se odmah ubiti jer “moram se polako zatvarati, kao neko ko zatvara kuću prije putovanja. Prozor po prozor, stvar po stvar. Najprije srce”. Samo sa zatvorenim srcem mogla se osvetiti za ono što su uradili njoj i nekome koga je nazvala “Tajni Ljubavnik”. Da se osveti onima koji su sve uništili, “našu prošlost salon stare kuće s upaljenim svijećama na podu kutak u ruševinama vrta u kojem je rekao da bi mjesec ličio na mene kad bi se smijao i ja povikala: ‘Hoćeš reći da moje lice ima oblik mjeseca?!’ i tada me je prvi put poljubio”. Samo bez srca da je spriječi može se osvetiti, kako su i zaslužili, za ono što su učinili njenom ocu, “jadan bio je toliko rasijan da vjerovatno ni do danas nije svjestan da je umro”. Iz četiri lista rukopisa nije se dalo zaključiti ko su bili “oni”, kojima će se Arijadna osvetiti prije nego što se ubije. Niti kako će izgledati osveta i samoubistvo. Četiri lista su se završavala autoricinim riječima koje su prizivale “kuću sa žutim ipeom²”, gdje su, pretpostavljam, bili salon sa svijećama po podu i urušeni vrt u kojem su se ona i Tajni Ljubavnik sastajali.

Tekst me je potpuno fascinirao. Ne zbog svoje književne vrijednosti – onaj nasmijani mjesec bio je malo previše za moj stomak koji se još uvijek oporavljao od vikenda. Ne mogu objasniti očaranost, što znači da ne mogu objasniti ovu priču. Bio sam zaslijepljen u pravom smislu riječi, javila se svjetlost koja je učinila da sve sjenke nestanu. Nagla invazija mraka u kojem sam živio.

² vrsta drveta s jarko žutim cvjetovima, slična tahebu (prim. prev.)

Arijadna je zauzela moj mozak zajedno sa svjetlošću koja je zračila iz njenog teksta. U trenutku sam je zamislio čitavu, s tolikim intenzitetom, da je sljedeće osjećanje bila besmislena ljubomora prema Tajnom Ljubavniku! Ili me je u tekstu privukla neminovna tragedija, moje poistovjećivanje s posestrimom, samoubicom u najavi. Ili, na kraju krajeva, potpuno odsustvo zarez.

Pogledao sam poledinu koverta. Adresa pošiljaoca bio je poštanski pretinac u mjestu koje se zove Frondosa.

Marcitova sekretarica zove se Bela. Raskošna Talijanka, visoka i plava, s rumenim obrazima. Radili smo u istoj prostoriji. Svaki put kada bi došao u izdavačku kuću, Dubin je pjevao “bella Bela giovanela”, a ona je prevrtala očima i uzdisala, premorena od utiska koji ostavlja na tupave muškarce. Na pozive omalenog Dubina da odu na planinu na kolonijalni doručak³ (“Sanjam da je imam između sedam različitih vrsta džema”, govorio je), predlagala mu je da je potraži kada poraste. Bela ima momka koji je veći od nje, ali ne znamo šta se dešava kada je Marcito pozove u svoju kancelariju i zatvori vrata. Šta god da rade tamo unutra, rade u tišini.

Tog popodneva kada je stigla bijela koverta bili smo sami u firmi ona i ja i pitao sam je zna li gdje je Frondosa.

– Frondosa, Frondosa... U mom kraju nije.

Lijepa Bela živjela je do svoje petnaeste godine u unutrašnjosti, u oblasti koju su kolonizirali Talijani.

³ obilan, tradicionalni doručak s velikim izborom slanih i slatkih jela (prim. prev.)

Dubin mi je pričao da je imao erotske fantazije s Belom koja bosih nogu hoda između svinja. Sanjao je njene blatnjave listove. Govorio je da mu je fetiš list na nozi seljančica u pubertetu. Zapitkivao je Belu je li ju pop iz njene parohije stavljao u krilo, milovao po listovima i želio je čuti sve do detalja. Beli to nije bilo smiješno.

“Túlio bi trebao znati gdje je to mjesto – reče lijepa Bela dok je prstom pokazivala na bijelu kovertu.”

Túlio je bio predstavnik fabrike gnojiva Marcitovog strica. On putuje po unutrašnjosti uzduž i poprijeko. Dijeli almanah klijentima. Sigurno zna sve o Frondosi.

“On će sutra biti ovdje”, sjetila se lijepa Bela, prije nego što se vratila svom trač časopisu.

Arijadna. Cvjetić na “i”. Izmišljeno ime? Otac, izmišljen ili ne, izabrao je ime. Kako ono bješe mit o Arijadni? Otac joj je bio Minos, kretski kralj. Bila je zaljubljena u Tezeja, kome je dala klupko konca da bi mogao pronaći izlaz iz labirinta kada ubije Minotaura. Arijadna je držala kraj niti svom ljubljenom na ulazu u labirint. Ovo je bila jedna druga Arijadna, izmišljena ili ne, s krajem niti u mjestu koje se zove Frondosa. Drugi kraj bio je preda mnom. Pohaban. Praktično ništa. Samo broj poštanskog pretinca u nekom nepoznatom mjestu, na poledini bijele koverte. Tek početak.